

„Akinek nincs szeme, hogy észrevegye a szerencsét, annak nem is lesz szerencséje.”

Dandoy Gabriella 2021. május 28.

Beszélgetés Havass Miklóssal

Május 12-én a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács Havass Miklósnak, a Neumann Társaság tiszteletbeli elnökének a Magyar Tehetség Nagykövete címet adományozta. Ennek apropóján beszélgettem otthonában vele.

Elvarázsolt kastély, klasszikus polgári milió fogad. Hogy kerültetek ide?

Hársfák árnyékában

Valójában egész életemben mindent a hölgyek intéztek körülöttem. Ez is Marinak, a feleségemnek köszönhető. Egy nyolcadik kerületi, Bacsó Béla (ma: Német) utcai padláslakásban kezdtük a közös életünket. Nagy macera volt onnan elsősülött fiunkat, Norbertet sétálni vinni. Szerettünk volna egy kertes lakást, de nem könnyítette meg Mari dolgát, hogy volt egy kikötésem: 4,5 méteres belmagasság a minimum. Ehhez szoktam hozzá Szegeden. Ha közelebbről nézzük, a szerencsénket voltaképp egy hölgynek köszönhetjük, akitől a kiábrándult apósa szabadulni akart, és máshogy nem tudott. Mindenesetre Mari rátalált erre a villára, ami akkortájt, a '70-es évek közepén teljesen lepusztult állapotban volt, és a mi kis lakásunkat sikerült egy itt lévő társbérletre elcserélni.

A villát Jakab Dezső tervezte az 1896-os világkiállításra, eredetileg ott állt a Vajdahunyad vára mellett. Azt elbontva, ezen a telken ugyanaz az építőmester újraépítette. A telken, hátul volt még egy nyári lak, amit a házkezelőség elbontott. A mi házunkat is le akarták bontani, de Mari harcolt, bebizonyította, hogy semmi baja a tartószerkezetnek. A rendszerváltás után meg lehetett venni, mi a társbérletet kivásároltuk, és végül az egészet megvásároltuk. Szintenként egybenyitottuk a lakásokat, restauráltattuk. Alul lakunk mi, fent a lányomék. A két fiam hasonlóképp lakik, egy épületben, pár utcával odébb.

A világiállításra épült villa tiszteletére Erzsébet királyné és Ferenc József is jelen van a szalonban – némi tartózkodó távolságtartással

Gyors körbevezetés

Büszkeségem ez a családi tál, amit a hetvenedik születésnapomra kaptam. Ez egy családfa, az öt piros levél az unokáimat szimbolizálja, akkor még ennyien voltak csak. De nézd, ott egy idegen kismadár, szívében a hatodik unokával. (A vázákban vágott virág.) Nem náluk nő, azokat nem szabad levágni! Mindig kell friss virág a vázákba.

Család

Három gyerekem van, fiú, lány, fiú. A nagyobb fiamnál hat, lányomnál egy, kisebbik fiamnál három unoka. A hatgyerekes fiam különös szerzet. Tanult számítástechnikát, robotikát, kürtölni járt a konziba, gyönyörű bariton hangja miatt majdnem énekes lett, de az akadémiai felvételi előtt meggondolta magát, és inkább teológiára ment. Aztán azt elvégezve elvette a szerelmét, Andit, akit Bayreuthban, egy zenei táborban ismert meg. Végül közgazdász lett, egyszermind ő Magyarország talán legjobb számviteltanára. De voltak egyéb irányú tervei is... Legnagyobb gyerekük harmadéves egyetemista, a legkisebb negyedik elemista.

Jól gondolom, hogy mindennap jut nektek unoka?

Szerencsére! Főleg azért, mert mindig vannak kicsik. Ha a szülőknek el kell valahova szaladni, akkor széjjel szórják őket. Jó hasznosnak lenni. A legkézenfekvőbb a lányom hatéves kislánya. A nagyok jönnek: „Dolgozd ki, nagypapa, ezt a tételt.” – hetedikes történelemtétel, de előtte matekból készítettem fel gyereket.

Mindegyik unokám tanul zenét. Egyik lányunokám zenei rendezvényszervező szakra jár az ELTE-n. Egy másik kiváló kürtös, ő tudatosan Németországba készül egyetemre. A többiek is játszanak fúvós hangszereken vagy hegedűn, de ők nem készülnek zenészek...

Mit gondolsz a tehetségről? Velünk születik?

Is-is. Mozart ötévesen kiválóan hegedült, Roberto Benzi hétévesen vezényelte a zenekart. Ők egyedi zsenik. De nagyon sok tulajdonsággal születik az ember. De ritka kivételektől eltekintve, mindannyiunkban van néhány olyan tulajdonság, amiben erősek vagyunk, és ha ezeket megtalálnánk és gyakorolnánk, sikereket érünk el. A kérdés az, hogy rájön-e arra, hogy ő abban tehetséges. Óriási a szülő felelőssége. Sok mindent ki kell próbáltatni a gyerekkel, hogy mihez van képessége. Ha lehetőség van arra, hogy ezt-azt kipróbáljon, előbb-utóbb eredményeket ér el, sikerélménye lesz. Ha az edző megsimogatja a fejét, ha a zenetanár elismerően csettint, az inspirálni fogja arra, hogy magától is elkezdjen edzeni, gyakorolni. Igenis, hiszek abban, hogy lehet tehetségeket nevelni, azzal, hogy támogatjuk őket, amikor elcsüggednének, jutalmazzuk őket, amikor eredményt érnek el, ezek által „bekényszerítjük” őket a sikerbe. Ahogy Csíkszentmihályi Mihály pszichológus a Flowban írja: nem kell más az életben csak egy jó cél és az eléréséhez szükséges küzdelem. Az a boldogság.

Szakmai életem javarészt arról szólt, hogy embereket, főleg fiatalokat vezettem, szerveztem, tanítottam (pl. Számalk, MTESZ, NJSZT.). A Számalkot jelenleg a lányom vezeti.

Szerinted mi az apropója, hogy most kaptad ezt a kitüntetést?

Biztos a kulisszatitkokra vagy kíváncsi. Hosszú ideig foglalkoztam tehetség gondozással, de a korom miatt már egy ideje abbahagytam. Talán a Neumann Társaság javasolt. Szeretnek ott engem...

Miért?

Megpróbálok válaszolni. Jó barátja voltam Vámos Tibornak, életrajzi **könyvem** is elküldtem neki véleményezésre, és ő valami olyasfélét mondott, hogy én nem egy harcos, hanem egy szelíd típusú ember vagyok, és tulajdonképpen érhetetlen, hogy

az evolúció elve ellenére mégis vezető lett belőlem. Nem vagyok veszekedős, barátságos vagyok, bár nem haverkodom.

'63-ban kezdted a pályád és '65-től már vezető lettél, ez hogyan volt lehetséges?

Titok. Csébfalvi Károly volt a főnököm, és amikor az egyik osztályvezető távozott, megkért, legyek az utódja. Mondtam neki, hogy van nálam jobb matematikus, jobb programozó, aki nálam jobban bütyköli a gépet, miért pont rám esett a választása? Azt válaszolta, hogy vezetőnek viszont én leszek a legjobb...

Kicsit olyan vagyok, mint az agárkutya, ha húzzák előtte a műnyuszt: kitartó. Ha van egy célom, akkor én azzal foglalkozom. Kitartással, amit másokba is tudok szuggerálni. Embereknek nézem a kollégákat és nem robotoló gépeknek.

Kereknek érzed az életedet? Úgy érzed, mindent elértél, amit szeretnél volna?

Másképp fogalmaznék. Én elég rossz helyzetből indultam. A származásom miatt nem akartak sehova felvenni – ezt is elfogadtam, béketűrő vagyok. Nem voltak nagy ambícióim, belenyugodtam abba, hogy középiskolai tanár leszek vagy zenekari tag – tehát nem vezető. Mindig mások mondták, hogy lépjek egyet feljebb. Én elfogadtam, hogy akkor tudok többet tenni, ha valóban feljebb lépek.

Tehát: én kevesebbet vártam el, az élet viszont úgy hozta, ami szerencse kérdése, hogy olyan emberekkel kerültem kapcsolatba, akik segítettek a pályámon való felemelkedést.

Zenélisz?

Már nem, sokáig csellóztam, a zene nagyon sokat jelent. Sajnos rajtam kívül a kvartett minden tagja meghalt. Csellómat is a menyemnek ajándékoztam. Az egyetem utolsó évében Kalmár László professzorom azt javasolta, hogy találjak kapcsolatot a zene és a számítógép közt, próbáljak a számítógépen zenét szerezni. Kodály népdalait vetettem statisztikai vizsgálat alá, és annak matematikai mintája alapján szerzett zenét a számítógép. Megmutattam Kodálynak, kissé morózus volt, hallgatta, hallgatta. „Jó, de az enyéme jobbak” – mondta végül. Az újságok felkaptak, nagy szenzáció volt. Ebben is szerencsém volt. Nem matematikai pályán akartam érvényesülni, a kibernetika akkoriban új találmány volt. Akinek nincs szeme, hogy észrevegye a szerencsét, annak nem is lesz szerencséje.

Megható nekrológot írtál Vámos Tiborról, „a lét-nemlét határán”. Te hogyan gondolkodsz erről a határról?

Mi a Vámosossal a szakmából ismertük egymást, sokáig ő volt NJSZT-elnök, aztán Dömölki, aztán én. Mindig megmaradt a kapcsolat, de ahogy öregedtünk, barátok is lettünk.

Mint a szőlőfürtön két aszúsodó szőlőszem, elüldögéltünk akár beszéd nélkül is. Ő ateista, én istenhívő, de a legmélyén mindig konvergáltak a beszélgetéseink, megértettük egymást. A halál utánról gondolkodást a nem vallásosok sokszor

félreértik. Mi keresztények sem vagyunk benne matematikailag biztosak, csak van hitünk, és egy odaadóan szerető Isten létéből arra következtetünk, hogy a halál után is valaminek lennie kell.

Ha elképzeled, hogy a szüleid rád tekintenek, mi az első gondolatod, mit éreznek?

Jól éreznék magukat, két dolog miatt is. Az egyik ok, hogy sokszor azért csináltam dolgokat, hogy ők örüljenek; azért vásároltam autót, azért lett több gyerekem. A másik: mindig örültek a sikereimnek. Azt hiszem, nagyon jól éreznék magukat.

Apám férfiként küzdött az élettel, hogy megéljünk, fenntartsa a családot. A mamám igazi anya volt, önfeláldozó, mindig mellettünk állt. A hatgyerekes menyem is pont ilyen, abbahagyta a csellótanítást a gyerekek mellett, aztán ahogy visszament, tanszékvezetőnek nevezték ki, annyi emberi bölcsesség van benne.

Van a családotban egyfajta, kollektív szellemi-spirituális mező, mindenkire érvényes sajátosság, és ha igen, mi az?

Nem tudom, jól értelmezem-e a kérdésedet. Nekem, a mamámnak és a nagymamámnak is az első helyen, a középpontban mindig a család állt. Úgy tűnik, ez az élet szervező elve, és ezt minden gyerekem érzi és továbbadja, és az ő gyerekeik is. Volt egy nővérem és van egy öcsém, mindannyiunknál három gyerek született. Öcsémmel együtt volt az esküvőnk és a nászutunk is, Dubrovnikban.

Az én kezdeményezésésemre ez a nagycsalád összejön évente és találkozunk. Röske és Mórahalom közt van egy családi tanyánk: igazi parasztház. Szép régi parasztemlékekkel, olyan, mint egy falumúzeum, telis-tele használati eszközökkel, cserepekkel. Öcsém gondozza a tanyát. A táj kedves gyerekkori emlékeket idéz, ezért „Mit nekem te zordon Kárpátoknak...”. A hegyi tájaktól kifejezetten idegenkedem, a dombságok kedvesek, de az Alföld még kedvesebb.

Mire emlékszel szívesen a gyerekkorodból?

'40-ben születtem. Apu katona volt, egész hadtestével együtt marhavagonon menekült családjával Ausztriába. A nővérem 4 évvel volt idősebb, öcsém kettővel fiatalabb. Tisztán emlékszem, hogy sütöttünk szöcskét és ettük meg. Láttuk a bombázókat, sztaniolokat dobáltak le, mert az zavarta a radarokat. Kegyetlen körülmények közt tengődtünk, néha megálltunk egy-két hétre itt-ott, csalánt szedtünk ebédre, aztán menekültünk tovább. De nekem semmi rossz emlékem nincs. Volt egy sereg gyerek, jókat bandáztunk. Amikor hazajöttünk, **nagyapám** Fürjespusztán, Békéscsaba mellett összegyűjtötte az összes unokáját, és félévig volt mit ennünk. Tizenketten voltunk unokatestvérek. Ott kószáltunk mindahányan, ez az a gyerekkori élmény, innét az alföldi vonzalom.

Nem voltak játékaink. Nővérem azt találta ki, hogy régi képes újságokból kivágott embereket – kicsit, nagyot, fiatal, öreget – és ezeket sorba rendezte. „Figyelj ide, most nekem születik egy családom.” Aztán jöttem én. Aztán bemutatkoztunk egymásnak. Aztán új családot alapítottunk. Nagyon jókat tudtunk ezzel játszani... Nem volt tévé.

Milyen emberi kapcsolatokat ápolasz?

Nehezen tudnám összefoglalni. Vannak a családi barátok, sok unokatestvér, azoknak is családjuk. Az anyai Polner-ágon is szoros kapcsolatban vagyunk.

Vannak a szegedi gimnazista osztálytársak, akikkel most már évente találkozunk. Ha kórházba megy valaki, látogatja a többi. Aztán van egy szakmai kör, húszan-harmincan. Vannak persze nem számítástechnikusok, akikkel valahogy összeakadva kölcsönös lett a szimpátia. A szakmaiakkal minden héten érintkezésben vagyunk.

Zene, filozófia, irodalom. Mik a kedvenceid?

Konzervatív vagyok, általában a klasszikusokat, a klasszikát szeretem. Ez összevág a világgépemmel is, én nem szeretem a konfliktusokat, a forradalmakat, a sértő iróniát, engem a szép meg a béke nyugöz le, ezért én a dallamost, a harmonikust, a „szépet” szeretem. Zenében, művészetben is a dekoratív, szép dolgokat, a reneszánszt, a klasszikát – a moderneket kevésbé. Számomra a Bauhaus egy rémálom. Pláne, ha látom, hogy mi lett belőlük mára, a rozsdásodó acélszerkezeteket... Ugyanakkor van eszem, értem, hogy a régi stílust meg lehet unni, és próbálkozni kell. De a letisztult, minimalista, futurista művészetet nem szeretem. Szeretem a Budapesten látható dekoratív szecessziós épületeket. A modern építészetben megjelent feszített beton- és üvegszerkezetek technológiájának köszönhetően látom, hogy ma már gyönyörű, funkcionális épületeket tudnak építeni, például Dubajban. Régen, mikor fiatal voltam, szerelmes, akkor persze inkább a romantikához vonzódtam – Liszt, Verdi, Puccini – most viszont szívesebben hallgatok Bachot vagy Vivaldit. A képzőművészettel is így állok, nagyon szerettem a reneszánszt, a flamand festészetet, Vermeert, a realistákat, de most kezdek visszább menni, egészen az ikonfestészetig – ez a korról jár, szerintem.

Irodalomban is. A modern irodalmat nem szeretem. A magyar irodalomban Arany János a kedvencem, úgy szoktam fogalmazni, hogy neki köszönhetjük az ízes és szép magyar nyelvünket. Ő találta meg azokat a szavakat, amelyekkel minden árnyalatot ki lehet fejezni. Petőfi is szép, de nekem heves, túlon túl lobog, Arany kimért, ütemet tart, arányérzéke van. Elragad az esze miatt József Attila művészete, persze nem a proletárváltó, amit annak idején sulykoltak.

Havass Miklós feleségével, Marival – „A dolgozószobámban szoktam zenét hallgatni.”

Erőfeszítést még teszek, próbálom megérteni a modern irodalmat. Kisebbik fiam felesége, Viki, nagy olvasó, meg akarta ismerni az orosz klasszikusokat, ajánlottam párat, nekiállt, gyors egymásutánban felfalta őket. De ő nem állt itt meg, folytatta a kortársakkal. Kértem, hozzon ízelítőt. Kaptam két Pelevint kölcsön. Sajnos nem lettem rajongója. De próbálom megérteni, miért így írnak most. Sokat segíthet, ha elmagyarázzák. A példa kedvéért: Kurtág. Mindig idegesített, míg egy alkalommal egyedül tartottam hazafele Szegedről, és a rádió közvetítette egy oratóriumát. És meg tudtam érteni. Nem lett mára sem a kedvencem, de értem!

Tehát: változott az ízlésem. Gimnazistaként egy nyáron Jókai száz kötetét végigolvastam. Nagyon érdekelt, nagy szókincsem lett tőle, hasznos volt. Utána kevésbé szerettem a dagályos dolgokat, inkább a novellák felé fordultam, melyek egy-egy életképet mutatnak be. Mára viszont kezdek eltávolodni a szépirodalomtól, inkább tudománnyal foglalkozom, melyben logikusan, világosan, egyszerűen mondják el a dolgokat. Nincs már türelmem a szépirodalomhoz. Képtelen vagyok már szóról szóra egy könyvet végigolvasni. Anno Pompéry Béla barátomtól kaptam példát a gyorsolvasás technikájáról, manapság jobbra azzal olvasok. Ha így olvasok, pillanatok alatt megértem a lényegét, de hamar felejttem el a részleteket.

Mi a véleményed Tóth Krisztina Az arany emberrel kapcsolatos álláspontjáról?

Nem értek vele egyet. Romsics, aki véleményem szerint a ma élő legmértékadóbb magyar történész, említi valahol, hogy hiába ismeri pontosan, mi a valóság – mint történész –, az Egri csillagok önfeledt olvasása közben minden gyerek Bornemissza Gergely akar lenni. Ezek az ún. hazafias nevelés kötelező olvasmányai arra valók, hogy a gyerekekben ideálokat alakítsanak ki, és azok által tegyék boldoggá, tehát ebben az értelemben történelmi hűségre nincs szükség. Véleményem szerint azt kellene általuk megérteni, akkor, azokban az időkben, amikor ezek a művek születtek, milyen ideák, keretek léteztek. Még ha ezek az ideák a maitól jelentősen el is térnek. Véleményem szerint a kötelező olvasmányok közt a helye A kőszívű ember

fiainak, és én kötelezővé tenném A Pál utcai fiúkat is. Persze nem vagyok fafejű, belátom, mennyire nehéz nyelvezete van egy Jókainak, mennyire ismeretlen a szókincs egy mai gyerek számára...

Amikor a gyerekkoromban olvastam a Háború és békét, az másról nem szólt, mint Bolkonszkij herceg és Natasa szerelméről. Elképzelttem, hogy ők ugyanúgy táncolnak a szentpétervári teremben, mint én a szegedi Tömörkény gimnázium olajpadlós tornatermében az én szerelmemmel, és ez nekem gyönyörű volt. Felnőttként újraolvasva rá kellett jönnöm, mennyire másról szól. Ezzel azt akarom mondani, hogy mást ért meg egy felnőtt és mást egy gyerek akár ugyanabból is.

Mondj pár szót a példaképeidről!

Sok példaképem van. A **könyvemben** megemlítem a jelentőseket. Elsősorban az édesanyám és a nagypapám, a többiek szakmai példaképek, úgymint első főnököm, Csébfalvi Károly, Rabár Ferenc, Dömölki Bálint, Vámos Tibor.

Min dolgozol manapság?

Most, öregkoromban? Fiatal koromban engem nem vettek fel sehova, történész szerettem volna lenni, a nagy tudós, első számú jogászprofesszor nagyapám mintájára. Idős koromra ismét feléledt e vonzalom, és kétféle értelemben is foglalkozom történelemmel. Az egyik az **Informatikatörténeti Fórum** keretei közti munkám, a Neumann Társaság történetét, a magyar informatika történetét dolgozom fel. A másik pedig a családom története. Decemberben fejeztem be az 1731-től napjainkig 117 tagból álló Havass család történetét feldolgozó könyvemet. Sok új rokont találtam, köztük olyat, akivel a Facebook segítségével, szerteágazó utakon – Venezuelától az USA-ig – sikerült a kapcsolatot felvennem.

Köszönöm a beszélgetést, jól éreztem magam nálatok!

Dandoy Gabriella